

ULOGA RADIO-STANICE U NARODNOOSLOBODILAČKOJ BORBI SENJSKIH PODGORACA

U početku godine 1944. Nijemci su zaposjeli podgorska sela i gradove, koje su do kapitulacije Italije držali Talijani. Izuzetak su bili gradići na morškoj obali: Jurjevo i Karlobag, a od otokâ Pag, koje su Nijemci prepustili ustašama, da ovi za njihov i svoj račun vrše teror i pljačku nad ovim siromašnim, ali nadasve poštenim narodom.

Kratko vrijeme iza svog dolaska Nijemci su organizirali intenzivan pomorski promet podgorskim kanalom — od Rijeke do Obrovca i Zadra — prebacujući konvojima ratni materijal i vojsku za svoje trupe u Grčkoj, Albaniji te južnoj i srednoj Dalmaciji.

Konvoji su puna dva mjeseca danju i noću nesmetano plovili na ovoj relaciji pred očima boraca NOP-a, a da im se ovi nisu imali snage i mogućnosti ničim oduprijeti.

Kotarski komitet Partije Senj na čelu sa sekretarom Komiteta Ozrenom Ružićem (Jegerom) uspostavio je pomorsku vezu s II. pomorskim obalnim sektorom na otoku Molatu te se s komandom toga sektora (drugom Mamulom i drugima) dogovorio o prebacivanju jedne radio-stanice na područje senjskog kotara. Cilj je bio spriječiti nesmetano kretanje neprijateljskih konvoja i po mogućnosti nanijeti neprijatelju što veće gubitke.

Mogu odmah reći da je radio-stanica vrlo uspješno odigrala namijenjenu joj ulogu u borbi protiv okupatora, pa i mnogo širu, što ćemo malo kasnije i zorno predočiti opisom postignutih rezultata.

No, da bi se radio-stanica dobila iz Italije i dopremila na područje kotara Senj, trebalo je izvršiti pregovore sa Saveznicima, jer smo samo od njih mogli dobiti radio-stanice i izučeno ljudstvo za rad s njima.

Pregovore je obavila komanda II. pomorskog obalnog sektora (drug Ma mula i drugi), a Saveznici su uz radio-stanicu dali i pet izučenih ljudi na čelu s jednim oficirom-kapetanom.

U početku travnja g. 1944. Kotarski komitet Partije Senj daje zadatak svom članu drugu Nikoli Starčeviću i borcu Vladi Peraniću da s otoka Molata prebace morskom vezom radio-stanicu i ljude na područje senjskog kotara. Prebacivanje je trebalo izvršiti jednom barkom od 5 tona na jedro i vesla.

Prilikom putovanja grupu su pod Gagerom na otoku Pagu dočekale u zasjedi ustaše s jednim motornim čamcem, zahtijevajući da im se barka i

grupa predaju ili će biti uništeni. Razumije se da o predaji nije moglo biti ni govora, pa je između grupe i ustaša došlo do ogroćene borbe. Ustaše su bile lošije sreće, jer je naša grupa nešto prije otvorila na njih uragansku vatru.

Puškomitraljescu Vladi Peraniću uspjelo je razbiti ustaški motor i onemogućiti kretanje čamca do naše teško pokretljive barke. U ovom okršaju ustaše su imali dvojicu mrtvih i nekoliko ranjenih, dok na našoj strani nije bilo gubitaka, samo su gornji dio barke lakše oštetili meci. Još okršaj nije ni završio, našoj grupi pridružila se poznata podgorska bura, koja je barku na jedro ponijela na otok Olib, gdje je grupa morala ostati desetak dana, dok nije nastupilo vrijeme za putovanje pod Velebit.

Iako su ustaše našu grupu proglasile uništenom — vjerujući da je bura učinila ono što njima nije uspjelo — ona je s barkom i radio-stanicom sretno stigla pod Velebit, u mjesto Lomivrat—Prizna, 16. svibnja godine 1944.

Pokopavajući u Novalji svoje poginule, ustaše su isticale nesvatljivu hrabrost i odvažnost lukavog i prepređenog neprijatelja, u koga bi se oni mogli i trebali ugledati.

Nakon dopreme radio-stanice na područje kotara Senj Kotarski komitet Partije održao je sastanke i donio zaključke kako treba djelovati u novonastaloj situaciji.

Članovi Kotarskog komiteta Partije bili su raspoređeni po terenu: tako je Nikola Starčević određen za područje od Cesarnice do Karlobaga, Ivan Matijević za područje Prizne, Josip Car i Zvonko Petrinović za područje Jablanca, Starigrada i Klade, a Jure Matijević za Jurjevo, Krasno i senjsku okolicu. Po istom rasporedu raspoređeni su i članovi Kotarskog komiteta SKOJ-a, koji su u duhu uputa trebali djelovati i koji su tako i djelovali na terenu.

Uskoro su održani sastanci sa svim društveno-političkim organizacijama od Karlobaga do Senja, koje su bile tajne i koje su gusto pokrivala cijelo ovo područje. Tu su bile partijske i skojevske jedinice, omladina, AFŽ i NOO-i koji su, uz politički rad i borbene akcije, dobili zadatak da budno prate kretanje neprijateljskih brodova podgorskim kanalom i kretanje po terenu njemačkih i ustaških trupa, koje su tada bile veoma aktivne.

Ovakvim terenskim rasporedom kadrova dobio se i vizuelni pregled morske obale i obronaka kršnog Velebita od Crikvenice do Skočikobile prema Lukovu Šugarju, na prostoru od oko 100 km dužine i 10 km širine. Ovako postavljenoj organizaciji nije mogao promaći podgorskim kanalom ni jedan brod, niti je mogao pristati uz obalu i maskirati se, a da to ne bi primijetile mnogobrojne partizanske oči.

Kao što je to bivalo svugdje u NOB-u, i ovdje su se naši skojevci i omladina veoma isticali. Svakog su dana omladinci znali propješačiti 10—15 km velebitskim kršom i bespućem do radio-stanice da bi donijeli obavijesti o kretanju i položaju neprijateljskih brodova, te njemačke i ustaške vojske na terenu. Obavijesti su počele stizati sa svih strana, danju i noću. Ni pun mjesec dana nije prošao, a Nijemci su se morali ograničiti samo na noćna kretanja, pa ni ova hasnije nisu više bila sigurna.

Na žalost, Kotarski je komitet Partije dobivao slabe informacije iz grada Senja. Šture vijesti dobivale su se preko učitelja iz Stoca i nešto preko drugova aktivista iz Jurjeva. Razlog tome bila je pasivnost jednog člana Kotarskog komiteta koji je ostavljen u Senju za održavanje veze prilikom po-

vlačenja pred njemačkim nadiranjem u početku godine 1944. Tek nakon oslobođenja zemlje taj se drug javio Kotarskom komitetu Partije i OZN-i, od čega nismo imali velike koristi.

Tako je na proljeće godine 1944. i za Nijemce na ovom području nastala nova situacija. Zbog sve jačeg rasplamsavanja NOP-a i nanošenja sve većih gubitaka neprijatelju na moru, Nijemci i ustaše poduzimali su sve i sva da otkriju i spriječe djelovanje radio-stanice i da nanesu što više gubitaka našim organizacijama i borcima.

U tu svrhu Nijemci su osnovali specijalne vojne jedinice, takozvane trupe od 100—150 ljudi, dobro naoružane lakim oružjem i bombama i lako pokretljive na terenu. Zadatak ovih jedinica bili su iznenadni prepadi i uništavanje svega što bi moglo poslužiti partizanima i NOP-u za vođenje borbe protiv Nijemaca.

Zato su morali organizirati na terenu obavještajne punktove i vrbovati doušnike koji bi ih obavještavali o našim centrima, pokretima i rukovoditeljima NOP-a. Takva informativna služba na terenu trebala im je omogućiti što uspješnije djelovanje novostvorenih specijalnih jedinica sve do konačnog uništenja NOP-a na ovom području.

To neprijatelju dakako nije uspjelo. Ali moramo ovdje istaći da nam je neprijatelj baš na ovaj način, a zbog neodgovornosti jednog našeg odgovornog druga, zadao pod Zavižanom g. 1944/45. težak udarac. Tu nam je poginuo komesar odreda Mile Pavelić i borac Stipe Smojver, a sedam je boraca zarobljeno, no o tome ću opširnije govoriti jednom drugom prilikom.

Radi stvaranja obavještajnih centara na terenu Nijemci su vršili i grupna hapšenja mlađih i starijih osoba po selima i zaseocima. Podvrgavali su ljude ispitivanju na sebi svojstven način, a između njih odabrali su one za koje su smatrali da bi im mogli poslužiti u informativne svrhe. Neke osobe, kojih na sreću nije bilo mnogo, vrbovane su i za obavljanje krupnijih zadataka. Bili su to uglavnom mlađi ljudi bez obiteljskih obveza, o čemu ću opširnije govoriti drugom prilikom.

Zbog ovakve aktivnosti neprijatelja na terenu često smo morali premještat i sjedište radio-stanice. Njezina lokacija bila je od Zavižana do Radlovca iznad Cesarice u dužini od oko 40 km i Nijemci je nikad nisu uspjeli spriječiti u radu.

Radio-stanica je prvih dana svog djelovanja bila smještena kod Radlovca iznad Cesarice, a za prvo sporazumijevanje s Englezima bio je tumač stari Mijo Matijević. Kako on nije dovoljno poznao engleski jezik, za stalnog tumača morali smo pozvati Grgu Rukavinu iz Jurjeva, koji je svoj zadatak izvršio disciplinirano i bez prigovora.

Grupa Engleza uz radio-stanicu, na čelu s kapetanom, koja je ostala na našem području od travnja do konca godine 1944. ponašala se pošteno i korektno u svakom pogledu. Ako kažem da smo putem radio-stanice skoro svaki put dobivali avione u roku od 2—3 sata na mjesto gdje smo uočili neprijateljske brodove, može se ocijeniti i korektnost engleske grupe koja je rukovala radio-stanicom i komande koja je upravljala avijacijom.

Suradnja između Kotarskog komiteta Partije Senj i Komande II. pomorskog obalnog sektora tekla je u svakom pogledu onako kako se samo moglo poželjeti. U svim pothvatima senjsko-podgorske organizacije NOP-a imale su potporu i pomoć u kadrovima i direktivama Okružno komiteta Partije za Hrvatsko primorje.

Uz ovakvu suradnju i provedenu organizaciju na terenu, nisu mogli izostati ni rezultati u političkom i vojnom pogledu.

Na području senjskog sektora razvio se godine 1944. tako masovan NOP po svim mjestima, selima i zaseocima od Karlobaga do Senja, da se iste godine u mjesecu srpnju mogla organizirati proslava u povodu godišnjice USAOH-a.

Proslava je održana na Alanu iznad Jablanca, na prostoru gdje su okupatori zapalili pilanu i u neposrednoj blizini njemačkog garnizona. Na proslavu je došlo, pod nacionalnim i borbenim zastavama, i u njoj sudjelovalo oko 1000 omladinaca i omladinki, te starijih ljudi i žena s cijelog područja od Krasna i Jurjeva do Karlobaga.

Toj proslavi prisustvovao je i komesar Primorsko-goranskog područja drug Milošević, kome su tekle suze radosnice kad je vidio toliku omladinu i narod pod zastavama, što se bez uporna političkog rada ne bi bilo moglo postići. Nazočni engleski kapetan osjetio se ponukan da na proslavi pozdravi omladinu i održi govor, iako ga prisutni nisu mogli razumjeti.

Proslava je uveličana i dolaskom 85-orice legionara iz garnizona Jablanac, do zuba naoružanih, što također treba pripisati upornom političkom radu. Ti su nam legionari uz svoje vlastito naoružanje, donijeli i 10 puškomitraljeza-šaraca sa dva sanduka municije.

Sve ove legionare uputili smo pomoću radio-stanice i pomorske veze, II. pomorskom obalnom sektoru na Molat. Oni su izrazili želju da se bore u redovima NOV Jugoslavije, što su dokazali u borbi protiv okupatora, a posebno u oslobođenju naše zemlje pod komandom 4. armije.

Ovi rezultati još više su podigli ugled našim organizacijama kod Komande II. pomorskog obalnog sektora, tako da nam je ona povjerila i prebacivanje većih količina ratnog materijala za ličke jedinice i organizacije na terenu.

U tijeku g. 1944. stvarane su na području kotara Senj karavane od 100 do 120 mula za prenos tog materijala. Ratnu opremu prebacivali su morskim putem, s otoka Molata do Velebita, članovi Kotarskog komiteta Partije i skojevci, a dalje za Liku preko Velebita do Ličkog Lešća skojevci, aktivisti i odbornici.

No, ovaj je kanal u jesen godine 1944. morao biti napušten zbog geografskog položaja i neprijateljskih garnizona kojima je ovo područje bilo opkoljeno. Na primjer: na zapadu Jablanac, na sjevero-zapadu Jurjevo i Senj, na sjevero-istoku Otočac, na istoku Gospić i na jugu Karlobag, te otoci Pag i Rab. Teško se bilo probijati s ovakvim karavanama i morskim transportima (i to brodovima na vesla i jedra!) bez većih gubitaka i žrtava.

Ovakvim radom i suradnjom putem radio-stanice i avijacije u godini 1944. na prostoru od Crikvenice do Lukova Sugarja, uništeno je 65 neprijateljskih transportnih brodova, od čega samo u Zavrtnici kraj Jablanca 12. U tom smo zaljevu izgubili 2 aviona i jednog pilota, a jedan pilot je zarobljen. Kolika je neprijatelju pričinjena šteta na ratnom materijalu i ljudstvu, može se samo pretpostaviti, a sigurno je da nije bila mala.

Osim već spomenutih uspješnih akcija senjskih Podgoraca spomenut ću na kraju još jednu.

Kotarski komitet Senj dobio je obavijest od Komande II. pomorskog sektora da na zadarskom području imamo znatan broj zaplijenjenih talijanskih topova, ali nemamo topnika-ljudi koji bi njima umjeli rukovati. Kotarski

komitet Partije Senj učinio je putem svojih aktivista sve da dođemo do takvih ljudi. S njemačkih topovskih gnijezda iz okolice Senja povukli smo, na dobrovoljnoj osnovi, 16 topnika, koji su nam kao jamstvo donijeli sa sobom nekoliko topovskih igala. Najveću zaslugu u tome ima učitelj iz Stoca.

Sve ove topnike odmah smo uputili II pomorskom obalnom sektoru, gdje se od njih formirao artiljerijski divizion na području Zadra. Za ovo smo dobili najveće priznanje od Komande II. pomorskog sektora; pohvalio nas je i komandant 4 armije, drug Petar Drapšin na proljeće godine 1945. u Zadru, a on nam je prilikom oslobođenja dao za uzvrat dvadesetak mula iz svoje komore.

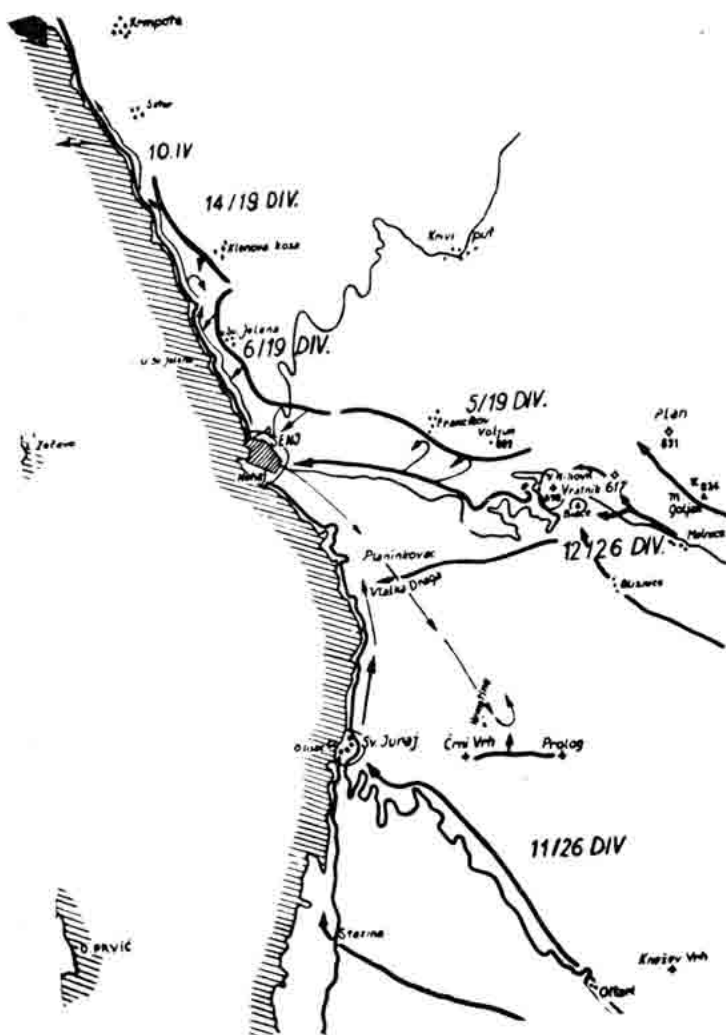
Mule je Komitet raspodijelio ljudima koji su izgubili svoje konje prego-neći u Liku ratni materijal karavanama, što je u narodu politički veoma pozitivno djelovalo.

Ovo je isječak rezultata rada senjsko-podgorskih organizacija NOP-a, samo u godini 1944., dok će o svemu ostalom biti još govora.

Iz svega navedenog jasno se vidi da je suradnja između Kotarskog komi-teta Partije Senj i II. pomorskog obalnog sektora — uz pomoć radio-stanice — odigrala izvanredno značajnu ulogu.

Sl. 101 — Borci 26. dalmatinske divizije u borbi za oslobođenje Senja, prelaze Vratnik, oko 8. IV 1945.

Sl. 102 — Skica kretanja 19. dalmatinske divizije ličko-pri-morskoj operaciji 4. armije NOVJ, 1945.